

การอธิบายเรื่อง Thailand 4.0 โดย ดร.วิโรท ผู้ว่าแบงก์ชาติ

“Thailand 4.0” คืออะไร

ในส่วนแรก 1) จะพูดถึงโลกในยุค 4.0 ที่เรากำลังเผชิญแนวคิดเรื่อง 4.0 ไม่ใช่เป็นแนวคิดสำหรับประเทศไทยเท่านั้นแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลก

ในส่วนที่ 2) จะพูดถึงความท้าทายของเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะประเด็นที่อาจจะทำให้เราได้รับผลกระทบจากโลก 4.0 หรือทำให้เราไม่สามารถสร้างประโยชน์จากโอกาสที่จะมาพร้อมกับโลก 4.0 ได้อย่างเต็มที่

ในส่วนสุดท้าย 3) จะพูดถึงความสำคัญของการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยเพื่อเข้าสู่โลกในยุค 4.0

ที่ผ่านมาหลายท่านอาจจะมีข้อสงสัยว่า “Thailand 4.0” คืออะไรหรือ “ยุค 4.0” ที่เราพูดกันมีที่มาจากไหน ผมคิดว่า “โลกยุค 4.0” ที่เราพูดกันคือ “4th Industrial Revolution” หรือ “การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4” ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจโลกซึ่งเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลก และเราเริ่มเห็นผลกระทบที่ชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ Professor Klaus Schwab ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธานของ World Economic Forum ได้เคยกล่าวไว้ว่า “เรากำลังอยู่ในช่วงการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดจะเปลี่ยนวิถีชีวิตรูปแบบการทำงานระบบเศรษฐกิจตลอดจนความสัมพันธ์ของคนในสังคม”

ไม่ว่าจะมองไปทางไหนจะเห็นว่ารอบโลกที่เราอยู่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากถ้าท่านลองจินตนาการดูมองย้อนหลังไปเมื่อสิบปีที่แล้วเราจะเชื่อหรือไม่ว่าในวันนี้ 10 ปีผ่านมา เราจะสามารถโทรศัพท์ทางไกลข้ามประเทศได้โดยไม่เสียเงินและก็สามารถประชุมทั่วโลกแบบเห็นหน้ากันได้โดยไม่เสียเงินเช่นกันในวันนี้อ่านกลับไปเมื่อ 10 ปีที่แล้วเราแทบไม่เชื่อว่าเราจะใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง ในแต่ละวันกับ smartphone ที่เราสามารถทำงานได้หลายอย่างพร้อมกันได้เช่นเดียวกับคงไม่เชื่อว่าเราจะเห็นหุ่นยนต์ช่วยผ่าตัดที่ทำให้แผลเล็กลดผลข้างเคียงและผู้ป่วยกลับมาใช้ชีวิตตามปกติอย่างรวดเร็วเราคงไม่คิดว่าบริษัทที่ไม่ได้เป็นเจ้าของโรงแรมเลย เช่น Airbnb จะกลายเป็นผู้ให้บริการห้องพักที่มีจำนวนห้องพักในเครือข่ายมากที่สุดในโลก

เมื่อสักครู่เราคงได้ยินท่านรมว. (ดร.พิเชฐ ดุรงคเวโรจน์ รมว.ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม) พูดถึงหลายคำเมื่อ 10 ปีที่แล้วเราไม่ได้ยินคำว่า Social media, Sharing economy, AI, Internet of Things, Cloud computing, FinTech, PropTech หรือ AgriTech ที่กำลังจะกลายเป็นรากฐานสำคัญสำหรับอนาคตและเชื่อว่าเราจะได้ยินคำเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น ในอนาคตข้างหน้าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดนี้ในด้านหนึ่งจะสร้างโอกาสในการทำงาน และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของเราทุกคนให้ดีขึ้น แต่อีกด้านจะมีภัยต่อวิธีการทำงานและทำให้ตำแหน่งงานจำนวนไม่น้อยต้องหายไป จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องปรับตัวอย่างเท่าทันทั้งในวันนี้และในอนาคต

เมื่อ 10 กว่าปีก่อนยอดขายหนังสือพิมพ์ในไทยเคยขายได้วันละ 2.2 ล้านฉบับ ปัจจุบันลดลงเหลือแค่ 1.2 ล้านฉบับต่อวัน ไม่ใช่เพราะคนไม่อ่านข่าวแต่เพราะเปลี่ยนไปอ่านข่าว Online มากขึ้นถ้าหากนับเฉพาะเว็บไซต์ข่าว 10 อันดับแรกมีคนอ่านถึง 4.5 ล้านคนต่อวัน นอกจากนี้ นิตยสารที่เราเคยเห็นวางกันเต็มแผงหนังสือปัจจุบันจำนวนไม่น้อยก็ทยอยปิดตัวไปหลายฉบับ แม่นิตยสารในระดับตำนานหลายเล่มที่คนรุ่นผมเติบโตมาด้วยกันก็ต้องประกาศปิดตัว หรือแม้แต่ TV Digital ที่เคยเป็นของใหม่สำหรับประเทศไทยเพียงไม่ถึง 3 ปีแค่ตัวเอง วันนีรูปแบบธุรกิจของ TV Digital ก็อาจจะตกรุ่นได้อย่างรวดเร็ว ความจำเป็นที่ต้อง

เปลี่ยนแปลงรูปแบบธุรกิจหรือยอดขายที่ลดลงเรื่อย ๆ จากพัฒนาการทางเทคโนโลยีทำให้เกิดผลต่อเนื่องหลายอย่างอย่างแรกคือเรื่องของการจ้างงานหลายคนต้องปรับตัวไปทำงานรูปแบบใหม่หรืออาชีพใหม่เพื่อความอยู่รอด

สำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า ในช่วง 4 ปีที่ผ่านมาระหว่างปี 2556 - 2559 แรงงานในธุรกิจสิ่งพิมพ์ลดลงมากกว่าร้อยละ 40 เมื่อไม่นานนี้มีงานศึกษาชิ้นหนึ่งของ World Economic Forum ประเมินว่าในอนาคตข้างหน้าของคนรุ่นใหม่จะไม่มีใครที่จะสามารถทำงานอาชีพเดียวได้จนเกษียณในชีวิตการทำงานของแต่ละคนจะทำงาน 7 อย่าง และ 5 ใน 7 อย่างยังไม่รู้ว่าจะเป็นการประเภทอะไร

นี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น เมื่อมองไปข้างหน้าเราจะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นและเร็วขึ้น เหมือนอย่างที่ท่านรวม.พุดถึงเมื่อสักครูนักเศรษฐศาสตร์บางท่านเปรียบเทียบว่าการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจะมีอัตราเร่งแบบ exponential หรือก้าวกระโดดไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะ linear หรือเป็นเส้นตรงเหมือนในอดีต

นอกจากนี้ โลกที่เราเผชิญอยู่ในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้นเชื่อมโยงกันทั้งมิติทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมอย่างไร้พรมแดน ความซับซ้อนที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่ส่งผลให้เกิดห่วงโซ่การผลิตรูปแบบใหม่ ๆ ที่กระบวนการผลิตกระจายอยู่ทั่วโลกมีคนบริษัทและประเทศที่เกี่ยวข้องจำนวนมากกว่าที่จะผลิตสินค้าชิ้นปลายได้หนึ่งชิ้นหรือเทคโนโลยีทางการเงินที่ทำให้ตลาดเงินตลาดทุนซับซ้อนขึ้น เหตุการณ์ในซีกโลกหนึ่งสามารถกระทบกับราคาหุ้นในอีกซีกโลกหนึ่งด้วยเวลาเพียงเสี้ยววินาที การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งของท่านประธานาธิบดีทรัมป์ของสหรัฐอเมริกาที่ประกาศนโยบาย “อเมริกามาก่อน” ก็ได้ส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลกในหลายมิติ หลายฝ่ายกังวลว่าจะเกิดการกีดกันทางการค้าและไม่มีใครคาดเดาได้ว่าจะเกิดผลที่แท้จริงอย่างไร ธุรกิจอเมริกาจะได้หรือจะเสียเพราะว่าในปัจจุบัน ธุรกิจอเมริกาก็ต้องอาศัยห่วงโซ่การผลิตที่ซับซ้อนและกระจายอยู่ทั่วโลก งานที่ท่านประธานาธิบดีทรัมป์คาดว่าจะย้ายกลับไปสหรัฐอเมริกา ก็อาจจะไม่ได้นำมาสู่การจ้างงานที่เพิ่มขึ้นแต่ใช้หุ่นยนต์แทนที่จะจ้างคนอเมริกันทำงาน แต่นโยบายเช่นนี้จะทำให้ปัญหาภูมิรัฐศาสตร์รุนแรงขึ้นในหลายภูมิภาค และจะส่งผลกระทบต่อเนื่องทำให้ตลาดการเงินโลกผันผวนสูงและการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลกเปราะบางมากขึ้น ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกไปสู่ยุค 4.0 ที่เทคโนโลยีจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและศักยภาพชีวิตของพวกเรา รวมทั้งสร้างโอกาสใหม่ ๆ นั้น จะเกิดขึ้นพร้อมกับโลกที่มีความผันผวนสูงมีความไม่แน่นอนสูงมีความซับซ้อนสูงและยากที่จะคาดเดาลักษณะเช่นนี้เป็น “สถานะของโลก” ที่พวกเราทุกคนล้วนเป็น “เพื่อนร่วมเดินทาง” ที่ต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงนี้ไปพร้อม ๆ กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในส่วนถัดไปผมจะขอใช้เวลาสักเล็กน้อยทบทวนสถานะเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน พร้อมกับความท้าทายที่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้เราเท่าทันไม่ตกขบวนรถไฟ 4.0 และสามารถเดินทางไปถึงสถานีเป้าหมายได้อย่างมั่นใจด้วย ท่ามกลางบริบทโลกที่กำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่อายุ 4.0 ผวนกับสถานะตลาดการเงินตลาดทุนโลกที่ผันผวน รวมทั้งมีเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดหลายอย่างเกิดขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ในปีที่ผ่านมาเศรษฐกิจไทยก็ยังสามารถเติบโตได้ต่อเนื่อง และคาดว่าในปีนี้จะสามารถเติบโตได้ในระดับที่ใกล้เคียงกัน สะท้อนว่าเศรษฐกิจไทยสามารถทนทานและรองรับความผันผวนได้ดีในระดับหนึ่ง ส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะหลังวิกฤติต้มยำกุ้งปี 2540 ภาครัฐและภาคเอกชนดำเนินงานด้วยความระมัดระวังทำให้เสถียรภาพด้านเศรษฐกิจมหภาคของประเทศทั้งในมิติด้านเงินเฟ้อและด้านต่างประเทศอยู่ในเกณฑ์ที่ดีอัตราการว่างงานต่ำระดับหนี้ของภาครัฐยังอยู่ในเกณฑ์ที่บริหารจัดการได้ ลักษณะเหล่านี้เป็นกันชนสำคัญที่ช่วยประคับประคองเศรษฐกิจไทยในช่วงที่ผ่านมา

เรายังมีปัญหาโครงสร้างอีกหลายเรื่องที่ต้องได้รับการแก้ไขไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทั้งด้านรายได้ และโอกาสปัญหาคอร์รัปชันปัญหาการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หรือปัญหาที่จะเป็นอุปสรรคต่อการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการยกระดับศักยภาพเศรษฐกิจในยุค 4.0 ในวันนี้ผมจะขอพูดถึง 3 ปัญหาสำคัญ

ปัญหาที่ 1 ปัญหาคุณภาพของแรงงานไทยซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องในหลายมิติ

มิติแรกคุณภาพการศึกษาของประเทศที่ไหลลงเรื่อย ๆ จากข้อมูลปี 2559 องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาหรือที่เรามักเรียกสั้น ๆ ว่า OECD ชี้ว่าความสามารถของนักเรียนอายุ 15 ปี ในเรื่องวิทยาศาสตร์และทัศนคติต่อวิทยาศาสตร์ทักษะการอ่านและคณิตศาสตร์พบว่าความสามารถของเด็กไทยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมากในทุกมิติที่ทดสอบและในภาพรวมอยู่ในอันดับที่ 54 จาก 72 ประเทศ

ในมิติที่สอง เราพบว่าในด้านแรงงานธุรกิจเผชิญปัญหาขาดแคลนแรงงานทั้งด้านปริมาณและทักษะ ความชำนาญที่ตรงกับความต้องการหรือที่เราเรียกว่า skill mismatch กล่าวคือตลาดแรงงานต้องการแรงงาน ที่มีทักษะและประสบการณ์ด้านวิชาชีพหรือ vocational skills หรืออาชีพะ แต่ผลิตผลแรงงานส่วนใหญ่จะเป็นบัณฑิตที่จบการศึกษาในระดับปริญญาในสาขาวิชาที่ไม่ตรงกับที่ตลาดต้องการ และที่สำคัญคุณภาพก็ไม่ได้ มาตรฐานที่ตลาดแรงงานคาดหวัง

ในมิติที่สามที่เกี่ยวกับเรื่องแรงงานคนไทยหรือแรงงานไทยขาดการพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่องมีคนเคย กล่าวไว้ว่า “บัณฑิตไทยส่วนใหญ่มีความรู้มากที่สุดในวันที่จบการศึกษา” เพราะหลังจากนั้นความรู้จะลดน้อย ถอยลงเป็นลำดับ เพราะคนไทยไม่ชอบที่จะติดตามความรู้หรือความก้าวหน้าของโลกเท่าไรนัก หรือขาดทักษะ ที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตัวเองทั้งที่ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” หรือการยกระดับศักยภาพของตนเองต่อเนื่องเป็น เงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยให้เราประสบความสำเร็จในการทำงาน โดยเฉพาะในโลกยุค 4.0

ปัญหากลุ่มที่ 2 ซึ่งเป็นปัญหาโครงสร้างของเศรษฐกิจไทย

ถ้าเราดูกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ กฎหมายและกฎเกณฑ์ของภาครัฐส่วนใหญ่ยังเขียนขึ้นใน mode analog ตามบริบทสังคมแบบดั้งเดิมมากกว่า digital ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างองค์รวมการปฏิรูป โครงสร้างกฎหมายครั้งสำคัญของไทยเกิดขึ้นเมื่อกว่า 100 ปีก่อนในยุคล่าอาณานิคม หลังจากนั้นผมก็นึกไม่ ออกว่าเราปฏิรูปโครงสร้างกฎหมายครั้งใหญ่เมื่อไหร่ ปัจจุบันเรามีกฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ธุรกิจไทยและคน ไทยต้องปฏิบัติตามนับแสนฉบับ มีใบอนุญาตมากกว่า 3,500 ประเภทซึ่งกฎหมายกฎเกณฑ์และใบอนุญาตส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัย กฎระเบียบที่ล้าหลังจำนวนมากมีผลต่อความสามารถในการแข่งขัน และการปรับตัวของภาคธุรกิจ นอกจากนี้ก็ยังส่งผลให้ประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายก็ไม่มีประสิทธิภาพ เกิดปัญหาคอร์รัปชันเต็มไปหมด ถ้ามองไปทั่วโลกเราจะเห็นโลกดิจิทัลโลกที่ต้องตั้งอยู่บนฐานของนวัตกรรม และการแข่งขันที่ต้องตั้งอยู่บนฐานของคุณภาพและความรวดเร็ว หลายประเทศโดยเฉพาะเพื่อนบ้านของเรา ในเอเชียได้ดำเนินการปฏิรูปโครงสร้างกฎหมายอย่างจริงจังเพื่อเตรียมการรองรับโลกยุค 4.0

ปัญหาโครงสร้างกลุ่มที่ 3 คือ ความสามารถในการสร้างและประยุกต์ใช้องค์ความรู้ใหม่ของธุรกิจไทย

ซึ่งยังค่อนข้างต่ำ และพบว่าความสามารถในการใช้และสร้างองค์ความรู้ยังกระจุกตัวอยู่กับธุรกิจขนาดใหญ่ โดยรวมแล้ว งบประมาณด้านวิจัยและพัฒนาของภาคเอกชนไทยค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ที่สำคัญธุรกิจ SMEs และภาคการเกษตรที่คนไทยจำนวนมากอยู่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากงานวิจัยและพัฒนา อย่างเต็มที่ ผลคือ SMEs ต้องผลิตสินค้าที่มีการแข่งขันสูงอัตราผลกำไรต่ำและทำให้กันชนของ SMEs บางลง ขณะที่ภาคเกษตรก็ยังมักทำการเกษตรแบบเดิม พืชหลายชนิดมีผลผลิตต่อไร่อยู่ในระดับต่ำมากและก็ต้อง เผชิญกับตลาดแรงงานในภาคการเกษตรที่ตึงตัวขึ้น รวมทั้งต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของสภาพภูมิอากาศที่ แปรปรวนมากขึ้น ปัญหาข้างต้นเป็นตัวอย่างปัญหาสำคัญที่จะเหนี่ยวรั้งศักยภาพของเศรษฐกิจไทย ดังนั้นการ จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยไปสู่ยุค 4.0 ให้ราบรื่นและเกิดประโยชน์สูงสุด “หัวใจ” สำคัญคือต้องปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้พร้อม ซึ่งจะเป็นประเด็นที่ผมจะขอขยายความในส่วนสุดท้ายของสิ่งที่ผมจะ พูดในวันนี้ ถ้าระบบเศรษฐกิจเปรียบเสมือนกับร่างกายของมนุษย์ เศรษฐกิจจะเดินไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง ต้องมีสุขภาพที่แข็งแรงและมีภูมิคุ้มกันที่ดี กลไกภายในต้องไม่หย่อนยานและทำงานประสานกันได้ดี อาจจะมี เปรียบเทียบง่าย ๆ ว่ารัฐบาลเป็นเหมือน “สมอง” ที่คอยคิดนโยบายและส่งสัญญาณสั่งการให้อวัยวะส่วน ต่าง ๆ ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบรวมทั้งเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะเดินไปในทิศทางอย่างไร

หน่วยงานภาครัฐเป็น “โครงกระดูก” ที่คอยพยุงให้ร่างกายตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคงระบบการเงินเป็น เสมือน “เส้นเลือด” คอยสูบฉีดสภาพคล่องหมุนเวียนเลี้ยงอวัยวะต่าง ๆ ภาคธุรกิจเป็น “กล้ามเนื้อ” ที่คอย

ขับเคลื่อนให้เดินไปข้างหน้าได้เร็วสามารถรับแรงปะทะต่าง ๆ ได้และมีความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวตามสถานะต่าง ๆ ได้ดีและที่สำคัญก็คือภาคประชาชนเป็น “เซลล์” ที่คอยปรับตัวตามสัญญาณที่ระบบต่าง ๆ ส่งมาถึง 66 ล้านเซลล์ คนไทยที่แฝงตัวอยู่ตามอวัยวะต่าง ๆ และประกอบกันขึ้นมาเป็นร่างกาย

คงปฏิเสธไม่ได้ว่าเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันอาจเทียบได้กับคนวัยกลางคนที่เริ่มเดินช้าลงมีปัญหาสุขภาพเรื้อรังหลายอย่างวิ่งไม่ทันเพื่อนบ้าน ระบบราชการที่แต่เดิมเคยเป็นโครงสร้างกระดูกตั้งตรงมันคงกลับสีกหรือกระดูกหลายชิ้นมีอาการของโรคกระดูกพรุน และบางชิ้นก็เคยถูกสมองสั่งย้ายกระดูกไปมาส่งผลให้ระบบราชการอ่อนแอไม่อาจรองรับความท้าทายใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่ผ่านมากล้ามเนื้อทั้งมัดใหญ่และมัดเล็ก ซึ่งหมายถึงภาคธุรกิจของไทยเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจไทยก้าวเดินไปข้างหน้ามาโดยต่อเนื่อง แต่เราคงจะหวังให้กล้ามเนื้อเป็นผู้รับภาระหนักอยู่เพียงกลุ่มเดียวคงไม่ได้ เพราะสักวันหนึ่งกล้ามเนื้อก็อาจจะฉีกขาดอ่อนแรงลงได้เช่นกัน ดังนั้น “ในการเตรียมพร้อมปรับตัวเข้าสู่ยุค 4.0 จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องเร่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจในทุกภาคส่วน ทุกระบบทุกอวัยวะของชีวิตจะต้องได้รับการปรับปรุง” มิฉะนั้นเราก็จะเป็นสภาพเหมือนเอา “คนวัยกลางคนที่มีปัญหาสุขภาพไปวิ่งบนสายพาน 4.0 ที่หมุนเร็วขึ้น”

ในส่วนของรัฐบาลหรือสมองเราจำเป็นต้องขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาด้วยวิสัยทัศน์ระยะยาวเช่นแนวคิด Thailand 4.0 เราคงต้องไม่มุ่งเน้นเพียงแค่ให้เศรษฐกิจเติบโตได้สูงในช่วงสั้น ๆ แต่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสร้าง “ผลิตภาพ” เรื่องของ “คุณภาพ” และ “ความยั่งยืน” จะต้องเป็นมิติหลักของทุกนโยบายเศรษฐกิจที่สำคัญ หน่วยงานภาครัฐในฐานะเป็นผู้วางกฎเกณฑ์กติกาและผู้นำนโยบายของรัฐบาลไปขับเคลื่อนให้เกิดผลจริง จะมีความสำคัญเป็นพิเศษในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ยุค 4.0 ผมคิดว่ามีอย่างน้อย 3 เรื่องที่เราต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ

เรื่องแรกคือการปรับกรอบกฎหมายกฎเกณฑ์กติกาบ้านเมืองให้ทันสมัย สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง เอื้อให้ประชาชนและธุรกิจสามารถปรับตัวได้เร็ว เอื้อการโอนย้ายทรัพยากรระหว่างภาคเศรษฐกิจเป็นไปได้ง่าย โดยมีหลักกฎหมายสำคัญต่อการก้าวสู่ยุค 4.0 หลายเรื่องที่ต่างไปจากกรอบกฎหมายเดิมที่เราคุ้นชิน เช่น กฎหมายเพื่อรองรับเศรษฐกิจแบบแบ่งปันหรือที่เรียกกันว่า sharing economy กฎหมายที่กำกับดูแลบริการข้ามพรมแดนผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่เมื่อ technology ก้าวหน้ามากขึ้น พรมแดนข้ามประเทศก็มีความสำคัญน้อยลง กฎหมายเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลที่ต้องมีความสมดุลระหว่างการรักษาสีทธิส่วนบุคคลกับการใช้ประโยชน์ข้อมูลรายธุรกรรมเพื่อระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม ประโยชน์ของ digital economy จะมาจาก digital footprint แต่ปัจจุบันเรายังไม่สามารถใช้ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากกรอบกฎหมายที่จำกัด

เรื่องที่สอง หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องปรับบทบาทและการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ถ้าเรื่องใดภาคเอกชนทำได้แล้ว ภาครัฐไม่ควรทำแข่ง ควรให้ความสำคัญกับเรื่องที่เอกชนยังทำไม่ได้หรือทำได้ไม่ดี ภาครัฐควรมีบทบาทเล็กน้อยเมื่อเทียบกับขนาดรายได้ของประเทศ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐควรเน้นการเป็น “ผู้สนับสนุน” ภาคธุรกิจ และปล่อยให้กลไกตลาดกำกับดูแลจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตัวอย่างงานปฏิรูปสำคัญที่กำลังเกิดขึ้นคือ การปฏิรูปรัฐวิสาหกิจที่เป็นผู้ครอบครองสินทรัพย์เชิงยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศ ถ้าการบริหารจัดการของรัฐวิสาหกิจขาดประสิทธิภาพ จะส่งผลให้ต้นทุนการประกอบธุรกิจและต้นทุนการใช้ชีวิตของพวกเราทุกคนสูงขึ้น และที่สำคัญจะส่งผลกระทบต่อคู่แข่งเอกชนที่มีประสิทธิภาพเข้ามาแข่งขันได้ด้วย

และประการสุดท้ายที่เกี่ยวกับภาครัฐคือ การทำงานของภาครัฐต้องโปร่งใสมากขึ้น ในโลกที่ซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ “การเปิดเผยข้อมูล” ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและช่วยตรวจสอบได้ ถือเป็นกลไกการตรวจสอบที่ดีที่สุด ซึ่งนอกจากจะนำมาซึ่งความไว้วางใจจากประชาชนแล้ว ยังเป็นเกราะที่จะช่วยป้องกัน

เจ้าหน้าที่ของรัฐจากการถูกแทรกแซงด้วยอำนาจที่ไม่ชอบธรรมด้วย ในเรื่องนี้ สื่อมวลชนก็จะเป็นอีกพลังสำคัญที่จะเป็นกลไกช่วยตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และสะท้อนถึงประสิทธิภาพของหน่วยงานภาครัฐได้เป็นอย่างดี

ในส่วนของระบบการเงินหรือเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงร่างกาย ที่ผ่านมามีเสถียรภาพความมั่นคงของระบบการเงินถือเป็นจุดแข็งที่สำคัญของเศรษฐกิจไทย มองไปข้างหน้าทีบริบทของโลกมีแนวโน้มผันผวนและไม่แน่นอนมากขึ้น การรักษาเสถียรภาพของระบบการเงินจะยังเป็นเรื่องสำคัญที่เราจำเป็นต้องดำรงรักษาไว้ให้ดีที่สุดไปการรักษาสถียรภาพของเศรษฐกิจมหภาค

ผมขออัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เคยพระราชทานไว้ว่า “นอกจากวิชาความรู้ก็ต้องฝึกฝนในสิ่งที่ตัวจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับสังคมสอดคล้องกับสมัยและสอดคล้องกับศีลธรรมที่ติงามถ้าได้ทั้งวิชาการทั้งความรู้รอบตัวและความรู้ในชีวิตก็ทำให้เป็นคนที่ครบ คนที่จะภูมิใจได้”

“คนที่ครบคนที่จะมีใจได้”

สำหรับยุคของโลก 4.0 คงจะไม่เป็นเพียงแค่ “คนที่ครบคนที่จะมีใจได้” ทักษะเหล่านั้นจะทำให้รับมือกับโลกยุค 4.0 ได้ การที่เราจะประสบความสำเร็จในอีก 10-15 ปีข้างหน้า คนไทยจะต้องปรับตัวและเพิ่มทักษะในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. ทักษะในการเรียนรู้ด้วยตัวเองในยุคดิจิทัล การค้นหาและเรียนรู้จากข้อมูลรอบตัวเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายกว่าสมัยก่อนมาก เพราะเทคโนโลยีช่วยให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็วและไร้พรมแดนแต่เทคโนโลยีก็ทำให้เกิด “ข่าวและข้อมูลที่เบิ่นเท็จ” แพร่กระจายอย่างรวดเร็วเช่นกันและสร้างความเข้าใจผิดในวงกว้างได้ง่าย มีงานศึกษาของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดได้นำข้อมูลจากการสำรวจของ Pew Research Center มาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นพบว่า การแพร่กระจายของข่าวปลอมเป็นผลจาก (1) การขาดการประเมินข่าวก่อนส่ง (2) เมื่อข่าวสารนั้นตรงกับอคติที่เรามี (confirmation bias) เราจึงปักใจเชื่อว่าเป็นเช่นนั้น ในโลกยุค 4.0 การเรียนรู้และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (verify) และความสามารถในการแยกแยะว่าเป็นจริงหรือเท็จเป็นทักษะที่สำคัญ

2. คนไทยต้องมีทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร สำหรับเข้าถึงข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดน และเป็นการขยายมุมมองให้ก้าวทันต่อโลกและเพิ่มโอกาสในการทำงานให้หลากหลายมากขึ้น

3. คนไทยในยุค 4.0 จำเป็นต้องมี “ทัศนคติต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง” ที่สำคัญคือการรู้จักพอประมาณรู้เหตุรู้ผลและรู้วิธีสร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเอง ทัศนคติของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง จะช่วยให้แก้ปัญหาและสร้างความสำเร็จได้ ไม่ว่าจะเป็นการรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นรู้จักใช้ประโยชน์จากความแตกต่างและความหลากหลายทางความคิดรวมถึงการมีคุณธรรมที่จะช่วยสร้างความผาสุกความร่มเย็นในชีวิตในยุคที่เราต้องเผชิญกับความผันผวนความไม่แน่นอนและสิ่งเร้าจากภายนอกที่เข้ามาถึงเราได้จากทุกทิศทาง เรื่องสุดท้ายที่สำคัญมากของคนไทยคือ

4. คนไทยต้องรู้จักการทำหน้าที่พลเมืองที่ดี ความรู้ต่าง ๆ จะด้อยค่าลงมากหากประชาชนไม่ได้ทำหน้าที่พลเมือง จำเป็นต้องตระหนักว่าเราเป็นเจ้าของประเทศคนหนึ่ง จึงมีหน้าที่การเป็นพลเมืองการ “นิ่งดูตาย” หรือคิดว่า “ธุระไม่ใช่” แล้วปล่อยให้ปัญหาต่าง ๆ ใหญ่โตขึ้น สุดท้ายปัญหาเหล่านั้นก็จะส่งผลกระทบต่อเราในท้ายที่สุด การทำหน้าที่พลเมืองอย่างหนึ่งก็คือการพร้อมเข้าแก้ปัญหาตามศักยภาพและในทุกโอกาสที่มี ถ้าทุกคนคิดได้เช่นนี้พลังเล็กน้อยที่ทุกคนร่วมกันจะสะสมเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ได้เทคโนโลยีและการสื่อสารในโลกยุค 4.0 จะช่วยให้เราทำหน้าที่พลเมืองได้ง่ายขึ้นและมีพลังมากขึ้นอย่างที่เราอาจจะคิดไม่ถึงอีกด้วย

ท้ายที่สุดนี้ผมขอสรุปว่าการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่โลกยุค 4.0 เป็นปรากฏการณ์สำคัญที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลก เราถอยกลับไม่ได้ การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศในทุกด้านให้พร้อมรับความท้าทายใหม่นี้เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ร่างกายที่แข็งแรงจะต้องประกอบด้วยอวัยวะที่สมบูรณ์ตั้งแต่ระดับเซลล์กล้ามเนื้อหลอดเลือดโครงกระดูกจนถึงสมองเศรษฐกิจไทยในยุค 4.0 ก็เช่นเดียวกันต้องมีความทนทานมีภูมิคุ้มกันสามารถรองรับความผันผวนที่มีแต่จะเพิ่มมากขึ้น ต้องมีกรอบกฎเกณฑ์กติกาที่เอื้อและส่งเสริมให้ผู้มีส่วนร่วมสามารถปรับตัวได้เร็วในทุกระดับ ต้องมีการกำกับดูแลโดยระบบตลาดที่สร้างพลวัตการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องต้องมีผลิตภาพที่สูงขึ้นบนฐานของเทคโนโลยีการสร้างองค์ความรู้และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในทุกระดับของสังคมและที่สำคัญ คนไทยต้องมีทักษะและวินัยที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีโอกาสที่จะสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เราปฏิเสธไม่ได้ว่าทุกอวัยวะของระบบเศรษฐกิจไทยต้องเปลี่ยนแปลงปรับตัวเพื่อรองรับการเข้าสู่โลกยุค 4.0 ถ้าเราจะไม่ยังคงเป็นคนวัยกลางคนที่สุขภาพไม่แข็งแรงเรามีแต่จะยิ่งเหนื่อยขึ้นและอ่อนแรงมากขึ้นเมื่อเราต้องวิ่งบนสายพานที่เราวิ่งหมุนด้วยความเร็ว 4.0